

Напрям 6. Сучасні проблеми методики навчання української та зарубіжної літератури у закладах середньої освіти.

Хомич Людмила Олександрівна

здобувачка вищої освіти 4 року навчання за першим (бакалаврським) рівнем історико-філологічного факультету ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне

Науковий керівник: к.пед.н., доц. Овдійчук Л.М.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІКТ

Життя і творчість Олени Теліги за програмою з української літератури здобувачі середньої освіти вивчають у 7 класі у контексті теми «Ми – українці». Автори програми акцентують на постатях Олега Ольжича та Олени Теліги як на національних героях, лицарях духу, а також на романтичному максималізмі, силі духу, життєрадісності, шляхетності, патріотизмі, які були висловлені образним словом у їхніх поезіях. Життєвий шлях і поетичну спадщину Олени Теліги досліджували Т. Голембовська, М. Ільницький, С. Кириленко, Н. Миронець, О. Сінченко, М. Слабошпицький. Одне з останніх досліджень, яке автором кваліфіковано як «не біографія в чистому вигляді, а спроба просопографічного портрета [1], на основі вивчення архівних документів і консультацій з фахівцями, а також «літературних допусків» та інтуїтивних припущень, з метою максимального оживлення персонажів» здійснила письменниця Ірен Роздобудько.[4] Методичні аспекти вивчення цієї теми досліджували В. Гарник[1], Л. Овдійчук [3].

Методика вивчення біографії і віршів української поетки із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій ще не була предметом дослідження, що й зумовило вибір теми.

Мета нашого дослідження – представити особливості вивчення монографічного теми «Життя і творчість Олени Теліги» із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

Пропонуємо два уроки за цією темою. На першому уроці розглядаємо з учнями життєпис та окремі поезії, які відображають світ її захоплень та обдарування. Другий урок варто присвятити поетичним творам, які зазначено в програмі.

Урок, на якому вивчається біографія, побудований таким чином, що акцент робимо не стільки на датах, а на формуванні особистості поетки,

Напрям 6. Сучасні проблеми методики навчання української та зарубіжної літератури у закладах середньої освіти.

зокрема на родоводі, характері, захопленнях, обдаруваннях, світогляді, оточенні. Усі ці чинники репрезентовано через уривки з першоджерел у мультимедійній презентації з гіперпокликаннями. Листи Олени Теліги, спогади про неї використано з книги Теліга О. Листи. Спогади [5].

Роботу розпочинаємо з розгляду портрета письменниці та із завдання учням: «Опишіть портрет письменниці. Якою вона постає, на перший погляд?»

Зачитування спогадів про зовнішність письменниці.

Головне в біографії письменника, на що робиться акцент:

Сім'я. Народилась в інтелігентній українській родині: батько Іван Опанасович Шовгенів — відомий учений (викладав у Московському інженерному училищі), інженер-гідротехнік, закінчив Інститут інженерів шляхів сполучення в Петербурзі.

Мати — Юліянія (Уляна) Нальянч-Качковська, вчителька, походила з Поділля, з давньої української православної священицької родини, що мала білоруське коріння, закінчила Бестужевські курси в Петербурзі.

Знайомство з портретом батька письменниці. Запитання: Який вигляд має чоловік? Які риси характеру притаманні йому, на перший погляд?

Освіта. Навчалась в Петербурзі. У 1918, після переїзду до Києва, навчалася в Жіночій гімназії Олександри Дучинської. Розмовляла російською мовою до моменту, коли на одному із зібрань в Народному Домі, де були присутні російські емігранти-монархісти, пролунали образливі випадки проти української мови. Олена одразу ж знайшла в собі мужність, щоб безкомпромісно заявити: "Ви хаами! Та собача мова - моя мова! Мова мого батька і моєї матері. І я вас вже більше не хочу знати". Запитання: Як вплинула сім'я на життя письменниці, її світогляд та характер? Чому? Чи впливають батьки на ваші захоплення? Чи грає важливу роль вплив батьків на формування людини у суспільстві? Як освіта вплинула на життя письменниці, її світогляд та характер? Чому? Яку роль грає освіта у житті кожної людини?

Вдача і характер. Характерним було поєднання «найкращої жіночності і найкращої мужності». Була гранично безкомпромісною. Слово ніколи не розходилося з ділом. Ідеалістка за натурою. «Ніколи і нічого не робила наполовину». Запитання: Тож якою для вас постала письменниця? Спробуйте описати її одним словом. Які риси характеру Олени Теліги притаманні вам?

Напрям 6. Сучасні проблеми методики навчання української та зарубіжної літератури у закладах середньої освіти.

Кредо - «Наша смерть научить інших, як їм треба жити». Запитання: Які з наведених висловів, на вашу думку, найбільше відповідають характерові поетки? Який вислів ви обрали б для себе як девіз у житті? Який із висловів відображає долю письменниці?

Обдарування і захоплення. Певний час захоплювалася стрільбою в ціль і досить добре опанувала цей «спорт», вважала, що світ став тривожнішим і за націю колись доведеться битися зі зброєю в руках. У листах поетеса звіряється: "Вишиваю, шию, трохи читаю. Захоплююся стрільбою в ціль. З кожним днем стріляю все краще і краще". Найбільше любила танці і вміла просто мистецьки їх виконувати. Разом з чоловіком були осередком танцювального колективу В. Авраменка. Показ відео танцю танго. Запитання: Яке хобі Олени Теліги вам імпонує? Яке хобі найбільше відображає її оптимізм і любов до життя як характерні риси вдачі? Які ваші улюблені заняття? Яке зі своїх обдарувань ви б хотіли розвивати?

Смерть. Із вірою в те, що її народ не зламати, вона попрямувала у свою останню дорогу. Олена разом із чоловіком Михайлом Телігою та Іваном Рошком-Ірлявським були арештовані. В будинку київського гестапо Олена сиділа в камері 34, на стіні якої написала свої останні безсмертні слова: «Тут сиділа і звідси йде на розстріл Олена Теліга». Олену Телігу нацисти розстріляли в Бабиному Яру 22 лютого 1942 року. Запитання: Чи справедливо винесли вирок Олені Телізі? Яке ставлення у вас сформувалось до письменниці? Що вам не сподобалося в Олені Телізі? У чому вам хотілося бути схожими на неї?

Завдання «Асоціативна квітка “Олена Теліга як жінка”».

Запитання: Чи змінюють людину, на вашу думку, екстремальні ситуації? Чи повинна людина мати тверду позицію в тяжкі часи? Які риси характеру повинні проявитися в людині у часи випробовувань? Які риси характеру ви б хотіли мати?

Олена Теліга захоплювалася танцями. Частина своєї творчості присвятила саме цій темі. Читання вірша «Танго».

Вправа «Мікрофон». Продовжити речення: Мене вразило в особистості Олени Теліги... . Сильна душа – це Справжнє життя для Олени Теліги – це ...

Запитання: Які якості Олени Теліги ви хотіли б мати? Чого не вистачає нашому світу щоб жити краще?

Напрям 6. Сучасні проблеми методики навчання української та зарубіжної літератури у закладах середньої освіти.

Детальний аналіз поезії «Сучасникам»

— Спробуємо проаналізувати поезію Олени Теліги «Сучасникам».

а) Бесіда про те, на що нашттовхує назва поезії.

— А тепер давайте поговоримо про патріотичність Олени Теліги та її любов до Батьківщини.

Запитання до бесіди:

Ви вже ознайомились із життям Олени Теліги. Отож, чи була вона патріоткою?

В чому саме проявилась її патріотичність?

Які враження справила на вас ця особистість?

Як ви думаєте, про що може бути цей вірш?

Який «заповіт» могла б залишити нам Олена Теліга?

б) Виразне читання поезії «Сучасникам»

— А тепер давайте послухаємо запис цього вірша. Слухайте уважно і задумайтесь, що хотіла сказати Олена Теліга цим віршем.

в) Прослуховування запису.

г) Самостійне читання поезії учнями (мовчки).

— А зараз ще раз прочитайте поезію мовчки, звертаючи увагу на особливість побудови вірша та використання художніх засобів.

Запитання до бесіди:

1. Як ви вважаєте, що змусило О.Телігу звернутися до сучасників?
2. Чи можна назвати цей вірш зверненням, закликом?
3. Визначте тему поезії.
4. Якими рядками висловлено ідею твору?
5. Проти чого виступає О. Теліга цією поезією?
6. Як О.Теліга передає у творі свою зневагу до ворогів рідного краю?

Напрям 6. Сучасні проблеми методики навчання української та зарубіжної літератури у закладах середньої освіти.

7. Якими традиційними в нашому фольклорі та художній літературі образами послуговується авторка?

8. Що вони символізують?

9. Назвіть і проаналізуйте тропи, використані поетесою у вірші.

10. Схарактеризуйте образ ліричної героїні.

11. Як у вірші розкривається особистість митця?

12. Над чим змушує замислитися О.Теліга читача поезії «Сучасникам»?

Наступне завдання учням – визначити художні особливості або скласти паспорт-характеристику вірша О. Теліги «Сучасникам». Знайдіть художні засоби та поясніть для виявлення яких емоцій вони слугують?

- Змалюйте психологічний портрет ліричної героїні вірша «Сучасникам».

- Як ви вважаєте, чи могла доля О. Теліги скластись інакше?

Пояснення незрозумілих висловів.

— Давайте спробуємо разом пояснити значення таких виразів:

«щастя з гострим болем», «Палити серце в хуртовині сніжній», «Купати душу у холодній зливі».

Як ви їх розумієте?

Для чого вони служать і що підкреслюють?

Підсумок проводимо у формі інтерактивної гри «Мікрофон» для створення колективного портрета поетки. Запитання, адресоване одній частині класу: «Які риси визначають особистість Олени Теліги?», другій – «Які риси визначають творчість Олени Теліги?» Відповіді фіксуються на дошці (або на інтерактивній дошці). Після цього порівнюємо два «портрети» і виявляємо спільні риси: безкомпромісність, романтичний максималізм, шляхетність, сміливість, волю до боротьби, патріотизм, національну самосвідомість, оптимізм.

Опрацювавши тему «Життя і творчість Олени Теліги» із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, ми досягли мети, яку ставили перед собою: у контексті загальної теми «Ми – українці» допомогли семикласникам

Напрям 6. Сучасні проблеми методики навчання української та зарубіжної літератури у закладах середньої освіти.

пізнати О. Телігу як яскраву харизматичну особистість, лицаресу духу, національну героїню, зрозуміти художньо-естетичну цінність її поезії, сприяли формуванню патріотизму, оптимістичного погляду на життя, створенню і дотриманню кодексу честі. Ця тема надзвичайно важлива тепер тому, що сьогодні, усім нам доводиться переживати те, проти чого виступила, боролась і героїчно загинула Олена Теліга та її побратими: проти Абсолютного зла, яке втілювали завойовники різних мастей. Історія повторюється. Війна, Україна, нацисти. 81 рік тому нацисти стратили у Бабиному Яру майже 34 тисячі євреїв, а загалом у цьому місці загинули понад 100 тисяч українців, євреїв, ромів та людей інших національностей. Сучасна війна не оминула й місце спільної скорботи українського та єврейського народів – 1 березня 2022 року одна з ворожих ракет поцілила в районі Бабиного Яру. Як і 80 років тому, сьогодні ми боремось за нашу ідентичність, свободу, мир та спокійне життя. І, як Олена Теліга, повинні боротись до кінця. Вона змогла власним прикладом показати нам патріотизм, любов та силу волі, якою боролась до кінця, віддавши за це власне життя. Дмитро Донцов так характеризував Олену Телігу: “З’явилась вона, спалахнула і згоріла на тяжкім та сірім, потім криваво-червонім небі війни й революції, неначе блискуча зірка, лишаячи яскраве світло по собі, яке палахкотітиме нащадкам”.[2, с.8] І справді, палахкотить!

Список використаної літератури

1. Гарник В. Конспект уроку з української літератури для 7 класу. Олена Теліга.URL: <https://urok-ua.com/konspekt-uroku-z-ukrayinskoyi-literaturi-dlya-7-klasu-olena-teliga/>(дата звернення 08.05.2023)
2. Донцов Д. Поетка вогненних меж Олена Теліга. Торонто: [б.в.], 1953. 95 с.URL: <http://surl.li/gwjou> (дата звернення 08.05.2023)
3. Овдійчук Л. М. Поетеса із легіону безсмертних. Українська література у загальноосвітній школі. 2010. №3. С.15-17.
4. Роздобудько ІренНеймовірна. Ода до радості. Роман. Київ : Нора-Друк, 2022. 368 с.URL: <https://books.nora-druk.com/neimovirna-uryvok/> (дата звернення 08.05.2023)
5. Теліга О. Листи. Спогади. Упорядник Надія Миронець. К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 400с.